

F

Àlbum de fotos
Defensa costanera antiga

Els perills que vénen per mar de la mà de l'home han condicionat la seva població i també la fisonomia de les poblacions. Les constants guerres, així com els atacs de corsaris i pirates, van fer que durant segles, especialment entre el XVI i el final del XVIII, la costa fos un espai de perill, de mort i de desgràcia. La costa mediterrània espanyola, mirant sempre cap a les comunitats hostils del nord d'Àfrica, vivia constantment exposada a l'agressivitat dels veïns. Com a resposta, les víctimes d'un dia esdevenien els botxins d'un altre i castigaven també el litoral enemic.

Amb els mitjans disponibles, les comunitats costaneres intentaven evitar el mal. A les grans poblacions, com ara Barcelona, es construïen muralles de mar. En altres indrets es bastien torres de guaita i fortins. Quan era possible, els masos es fortificaven, incorporant-hi murs gruixuts, torres de defensa i, fins i tot, passadissos secrets per amagar-se o fugir.

Una defensa més activa s'articulava a partir de la vigilància de terra estant, utilitzant els denominats camis de ronda o mantenint petites flotes de vigilància que patrullaven la costa.

Totes les fotografies que segueixen recorden, d'una forma o d'una altra, aquest passat de perills vinculat a l'activitat corsària.

28158F

5997F

29424F

2728F

3478F

2466F

2259

31967F

28158F

Vista del port d'Eivissa
Autor desconegut, ca. 1930

L'Illa d'Eivissa var fer del cors una de les seves principals fonts de riquesa durant generacions. Avui dia un monument inaugurat fa un segle recorda la gesta del vaixell *Verge del Rosari*, comandat per Antoni Riquer, que va capturar el vaixell anglès *Felicity* l'any 1806. Aquesta mítica acció militar representa per als illencs el moment culminant de l'activitat del cors, que va tenir un parer important en les economies mediterrànies en Època Moderna.

Per la seva situació estratègica, per la seva configuració morfològica i per la seva tradició marinera, Eivissa va esdevenir una peça clau en el taulell de les potències marítimes a la Mediterrània. Eivissa jugava amb dues cartes molt potents. Per una banda, vaixells i mariners, hàbils, amb poc a perdre i molt a guanyar en les expedicions corsàries. Per una altra, Ciutat d'Eivissa, una petita fortalesa ancorada sobre la roca, que permetia mantenir un espai defensiu sòlid.

La fotografia mostra aquesta ciutat, ara pacificada, però amb una fesomia semblant a un vaixell, quan encara no havia esdevingut un espai turístic conegut internacionalment. Només la potència de les fortificacions recorda el seu passat violent.

5997F

La Costa Brava des de Lloret
Autor desconegut, ca. 1930

Una part important del sistema defensiu contra pirates i corsaris era la xarxa de camins de ronda. Es tracta d'un traçat continuat de camins que resseguien el litoral i connectaven poblacions, torres de guaita i fortificacions. A més a més de permetre una vigilància i la patrulla de la costa, en cas de necessitat facilitaven l'arribada de tropes i accions defensives. Aquests camins formaven part de la xarxa de comunicació del territori i era utilitzada per pescadors i pagesos, però la seva funció principal era la de mantenir un sistema de control que complementava les patrulles marítimes realitzades per galeeres o xabecs. Tot plegat, i utilitzant un codi de comunicacions prèviament acordat, permetia disposar d'un sistema preventiu davant els atacs exteriors. Malauradament, la resposta davant les agressions no era sempre eficaç.

Aquesta xarxa de camins ha estat recuperada i reivindicada, ja que ofereix grans possibilitats turístiques (senderisme, recuperació del patrimoni). Els camins de ronda són ara un espai de calma i costa recordar que fa uns segles eren recorreguts per gent que vivia amb la por i l'amenaça dels perills que venien del mar.

29424F

Torre de Sant Joan
Blanes, ca. 1960

Veient aquesta fotografia, amb la mirada posada a l'horitzó, es fa inevitable recordar la frase "No hi ha moros a la costa". Les torres de guaita, anomenades també torres del moro o talaies (de l'àrab *tala'la*), són unes construccions amb finalitat militar davant les amenaces enemigues. Ubicades al llarg de la costa, es van construir per protegir-se dels atacs pirates i corsaris. Moltes estan situades en punts estratègics que donen una visió a vol d'ocell, aprofitant el relleu geogràfic, com és el cas de la torre del castell de Sant Joan (Blanes), situada al cim de la muntanya de Sant Joan, 173 metres per damunt del nivell del mar, que anuncia un canvi de relleu en el paisatge: el límit entre les llargues platges del Maresme i la costa abrupta, amb pronunciats penya-segats i roques cales de les costes gironines. La torre, de planta circular, data del segle *xi* i ha estat i segueix sent un element destacat des del mar que avisa els navegants de la proximitat de la vila de Blanes, tot rememorant un temps en què la costa estava dibuixada per centenars de torres, moltes de les quals han desaparegut i algunes s'han conservat i restaurat aquests últims anys, com la torre de Sant Joan.

2728F

Castell de Tossa de Mar
Autor desconegut, ca. 1900

Vista, des de la platja de Llevant, del recinte fortificat de Tossa de Mar. El perfil de la imponent muralla de l'antic nucli de la vila ressegueix el perímetre d'uns 300 metres d'un petit turó, situat davant del mar, el qual havia de ser garantia per protegir els habitants del perills que venien per terra i també per mar –pirates i corsaris–. En el moment en què van anar minvant les temudes incursions, la població es va anar escampant a peu de turó cap a la platja de Llevant.

Sembla que abans del castell hi havia hagut un assentament ibèric i una població romana. Cap al segle *xii* s'hi construï el castell com a mesura de protecció per als seus habitants, que edificaren les cases en estrets carrers irregulars adaptats als desnivells del promontori del cap de Tossa. Com aprofitem en aquesta al·lúmina, datada ca. 1900, el recinte es conserva força íntegre en conjunt i podem admirar la muralla, que tanca el pas per la banda de terra, amb set torres de planta circular, tres de les quals tenen una alçada major.

3478F

Canó de Palamós
Autor desconegut, ca. 1980

El litoral era un lloc perillós, a primera línia del atac enemics. Torres, castells, muralles i canons eren mesures de protecció dels indefensos habitants. Les flotes d'embarcacions pirates, ràpides i dotades de canons i cruels tripulacions, es dirigien contra els pobles que assetjaven, robaven, assassinaven sense pietat i segrestaven els seus habitants per convertir-los en esclaus, molts d'ells utilitzats com a galiots. En record d'aquests temps, en alguns pobles es conserven antics canons orientats a mar, com en estat perpetu de guàrdia. Un exemple és aquest canó.

Palamós va ser un dels pobles que van patir els pitjors atacs per mar. Entre els més coneguts, la del sagnant episodi per part de la flota del pirata turc Barba-rossa, que l'any 1543 va fer vessar molta sang assassinant i saquejant la població. El canó de Palamós, datat al segle XVIII, va ser descobert i recuperat del mar l'any 1957 pel Centre de Recuperació i d'Investigacions Submarines (CRIS), on participaven pioners de la immersió a Catalunya com Eduard Admetlla i Robert Díaz. La troballa crea el dubte de si pertanyia a un vaixell o formava part de les defenses de la vila.

2466F

Muralla de Mar de Barcelona
Autor desconegut, ca. 1874

Des de l'època romana fins a finals del segle XIX, Barcelona va tenir tres recintes emmurallats construïts en diverses èpoques. L'única zona que quedava al descobert era el front marítim i aquesta situació es va mantenir així fins al segle XVI per la creença que només podien penetrar pel mar experts navegants que evitessin els bancs de sorra i els esculls enfront de la ciutat.

Però un atac per mar de naus castellanques i genoveses el 1359 va fer veure que també era necessari protegir la línia de costa i es va iniciar un projecte que dividia aquest front en tres zones: les dels extrems, amb una muralla amb torres i portes, i la central, completament oberta per al tràfic de mercaderies. En reconstruir-se, a principis del segle XVI, aquests trams de muralla, es va tancar també la zona central i va quedar guarnida tota la línia marítima.

El 1834 fou eixamplada i es convertí en un passeig excel·lent, tal com es veu a la fotografia. El 1878, pel seu ja nul servei defensiu i la necessitat de creixement de la ciutat, va ser enderrocada, cosa que va permetre connectar la zona amb el barri pescador de la Barceloneta, que fins llavors era un territori aïllat.

2259

Talaia de Montjuïc
Autor desconegut, ca. 1923

La fotografia ens mostra la muntanya de Montjuïc amb una torre que sobresurt del castell. És la reminiscència d'altres múltiples talaies de defensa que van estar situades al cim d'aquest turó de 192 metres i que servien per avisar de la presència d'enemics o per donar senyals de guerra.

Les excel·lents condicions de vigilància i defensa que ofereix Montjuïc, a primera línia litoral, van ser aprofitades per instal·lar-hi una torre. La primera torre documentada, i coneguda com a torre del Farell o de la Guàrdia, es remunta a l'any 1073 i surt esmentada al *Liber Antiquitatum Sedis*. Era una torre de guaita que, amb senyals, informava els habitants de la ciutat sobre la proximitat, el tipus i el nombre de vaixells que s'aproximaven.

Encara que es coneix des d'antic, la primera vegada que es troba representada en un plànol és a la carta de Gabriel Valseca, de 1449. Se sap que la talaia de Montjuïc va haver de ser refeta moltes vegades entre els segles XIV i XVII per les inclemències del temps (1357, 1545, 1555, 1606 i 1646). La torre actual quadrada que es conserva dins del castell és resultat d'una profunda remodelació de les anteriors.

31967F

Torre de Ca n'Alzina, Montgat
Autor desconegut, ca. 1930

Els temps van canviant. Les velles i robustes construccions de pedra marró, abans indubtables protagonistes del paisatge costaner, han anat integrant-se en pobles turístics o no tan turístics, encaixant com si es tractés d'un trencaclosques entre les façanes de les cases dels carrers i les places, i perdent progressivament el protagonisme visual a l'horitzó sota la modernitat d'hotels i altres edificacions. Des del moment en què comencen a minvar els atacs corsaris, la costa deixa de ser un lloc de perill i esdevé, en el decurs dels anys, un espai per gaudir del lleure arran de mar. En aquesta imatge, un grup de banyistes a la platja de Montgat, sota les estructures de les tendes de platja amb lones de ratlles. Al fons, un signe inequívoc del passat. Es tracta de la torre de planta absidal de Ca n'Alzina, construïda cap als segles XVI-XVII, i que rep el nom de la masia del segle XIV desapareguda fa uns anys, a la qual es va adossar per protegir-se contra els freqüents atacs pirates. Per aquesta raó presenta aquesta forma menys habitual: semicircular per un costat i rectangular per l'altra.